

Újra feladott levelek

Letters to Afar. Forgács Péter és a The Klezmatics kiállítása

Museum of the City of New York, New York
2014. október 22 – 2015. március 22.

„Működésbe hoztam a kamerámat, amint a hajó elindult a New York-i kikötőből. Felveszem az egész utat, és remélem, ily módon, ha visszatértem Amerikába, megoszthatom a barátaimmal mindazt, amit láttunk” – írja 1931-ben a barátjának GUSTAVE EISNER, a zsidó származású New York-i bevándorló a szülővárosába, Łódźba tett utazásáról, aki ezen utazás során egy kamerával lefilmezte a gyermekkorából ismert helyszíneket. Eisner a YIVO¹ amerikai részlege végrehajtó tanácsának tagja és a New York-i Gustave Eisner Utazási Iroda tulajdonosa volt. Az általa forgatott filmeket reklámanyagként használta fel, ugyanis irodájának fő profilja az „óhazába”, főként Lengyelországba és más kelet-európai országokba irányuló utazások szervezése volt, ami igen népszerű lett az Amerikában megtelepülő zsidó származású bevándorlók között.

FORGÁCS PÉTER a fent említett Eisner anyagaiból és más, New York-i zsidó bevándorlók által forgatott privát felvételekből alkotta meg installációját. Ezek a filmek a múlt század húszas, harmincas éveiből származnak, a lengyelországi hazai tájakra tett utazásokat dokumentálják, a régi lakóhelyükre tett sajátos *voyage sentimental*-t, szentimentális utazást.

1 A YIVO Institute for Jewish Research 1925-ben alakult Zsidó Tudományos Intézet. Létrejötté összekapcsolódik a világi zsidó kultúra és a jiddis nyelv kutatásával, amelyet a kultúra jelenségeinek dokumentálásával kellett megvédeni a feledéstől a folyamatos asszimiláció és modernizáció közepette. 1940 után, amikor az intézet New Yorkba költözött, beszűntették a közép-európai tevékenységét. A YIVO jelenleg a kelet-európai zsidókról, a jiddis nyelvről, irodalomról és folklórról szóló ismeretek leggazdagabb forrása (információ: <http://www.yivo.org/>)

FORGÁCS PÉTER
Letters to Afar: Kolbuszowa (részlet)
Az YIVO Institute for Jewish Research, New York jóvoltából

Forgács Péter és a zenei aláfestésért felelős New York-i klezmergyüttes, a THE KLEZMATICS kiállítása a Museum of the City of New Yorkban a *Letters to Afar* című projekt második felvonása. Az első 2013-ban zajlott le, ez a kiállítás nyitotta meg a régóta tervezett varsói Lengyel Zsidók Történelmi Múzeumát, a POLIN-t.² Az installáció a POLIN és a YIVO Institute for Jewish Research megrendelésére készült, a YIVO, a varsói Nemzeti Filmtár, a washingtoni United States Holocaust Memorial Museum, a tel-avivi Beth Hatefutsoth és a jeruzsálemi Steven Spielberg Jewish Film Archive filmanyagainak felhasználásával.

Az összegyűjtött filmek megindítóan illusztrálják és dokumentálják a két háború közötti városi és falusi hétköznapi életet, bemutatják a jiddis kultúrát a megsemmisülés küszöbén, a II. világháború és a holokauszt előestéjén. Ekkortájt romlik a gazdasági helyzet, nyíltan antiszemita jelszavak formálódnak. A ma már nem létező világ utolsó évei zajlanak. Alighanem éppen az elfelejtett vagy ismeretlen világok felfedezése az egyik legizgalmasabb vonás Forgács munkásságában, ami ezen a kiállításon karizmatikus és egyben szublimált módon nyilvánul meg. A művész azzal kezdi az alkotás folyamatát, hogy figyelmesen végigbongeszi a levéltárakat, régész módjára³ kiássza belőlük, az emlékek mélységéből azokat a képeket, amelyek a többségnek soha nem lettek volna elérhetőek. Ezeket a kicsiny amatőr képeket, mikrotörténelmi elemeket ő fedezi fel, s egyben a saját szükségletei szerint sajátítja ki és használja fel őket. Forgács, ahogy más munkáiban is, kiragadja az összefüggésükből, reinterpretilja, manipulálja őket, megállítva a kockákat az általa

2 *Letters to Afar (Listy do tych, co daleko)*, POLIN Muzeum Historii Żydów Polskich, Warszawa, 2013. május 18 – szeptember 30., <http://www.polin.pl/en/event/letters-to-afar-may-18th-september-30th-2013>

3 Deirdre Boyle: *Meanwhile Somewhere... A Discussion with Péter Forgács*. In: *Millenium Film Journal*, 37, 2001. <http://mfj-online.org/journalPages/MFJ37/DeirdreBoyle.htm>

FORGÁCS PÉTER
Letters to Afar: Kolbuszowa (részlet)
Az YIVO Institute for Jewish Research, New York jóvoltából

kiválasztott pillanatban, megkettőzve, lelassítva, tükrözve, egymás mellé helyezve őket.

A kiállítótermet úgy tervezték meg, mint egy hatalmas audiovizuális installációt, amelyben különböző jeleneteket csodálhatunk meg a legkisebb és a legnagyobb városi zsidó közösségek életéből egyaránt. Meglessük a falusi vásárok folklórját (Kolbuszowa, Kałuszyn, Zaręby Kościelne), valamint a modern zsidó élet olyan központjait, mint Krakkó, Varsó, Łódź vagy Wilno. Egyfajta kakofónia jön létre, ugyanis a vizuális „orkesztrációk” szimultánban keletkeznek. Az egyes vetítések elhelyezkedése lehetővé teszi, hogy megsokszorozódjanak a nézőpontok, de ha a nézőben keletkező tehetetlenségérzetről beszélünk, akkor biztosan nem az ettől a helyzettől való túlterheltséggel kapcsolatban, inkább azzal összefüggésben, ahogy belemerülünk a szemünk előtt életre kelő világba. Ennek a vizuális lakomának a The Klezmatiks elgondolkodtató zenéje adja meg a báját.

Mai perspektívából a képeken ábrázolt életre nem nézhetünk másként, mint a holokauszt prizmáján keresztül. A konkrét személyek arcán ugyanis meglátjuk az őket hamarosan elérő tragikus sorsot. Mégis úgy tűnik fel, hogy Forgács nem a vézskorszakkal való összefüggésről szól, nem is a traumáról, hanem *per se* az emlékezésről. A már nem létező emberek, helyszínek emlékezetéről. Ezeket a filmeket nekünk, nézőknek a halál jelöli meg, de az, ami ezeken a „vizuális képeslapokon” a leginkább megindít, az épp a bennük rejlő élet.

4 Tamara Sztyma: *Letters Rewritten. 'There' and 'now' – Film Locations from the Past*. In: Magdalena Propokowicz (ed.): *Péter Forgács and The Klezmatiks. Letters to Afar* (kiállítási katalógus). Muzeum Historii Polskich Żydów POLIN, Warszawa, 2013, 24.

A transzbaejtő zene és a megragadó fekete-fehér képek. A városok és falvak látványa. Meg az arcok. Azok arca, akiktől az egész összeáll – ők válnak a kiállítás kulcselemeivé. A kiállítást epilógus zárja, amely mosolygós vagy kíváncsi embereket ábrázol, felhasználva a kiállításon bemutatott városok és falvak filmanyagait. Ez a magával ragadó művelet lesz az esszenciája mindannak, amit addig láttunk. Tartalmazza ezeknek az embereknek a sorsát és életét, bemutatja az arcukon tükröződő mikrotörténelmet.

Ahogy TAMARA SZTYMA találóan megjegyzi, mi – az eredeti filmek nézőivel ellentétben – nem egy óceán választ el ezektől a megörökített pillanatoktól, hanem nyolcvan évnyi időkülönbség.⁵ Ahogy az eredeti filmek Amerikában az akkori emigránsokban nosztalgikus érzéseket keltettek, a mai közönségben a *Letters to Afar* kiállítás egyfajta határozatlan vágyakozást ébreszt. A művész idő- és térbeli utazásra hív; ahogy nyolcvan éve az amatőr felvételek szerzői az új hazájukban élő testvéreiknek dedikálták ezeket a vizuális közléseket, úgy írja meg és küldi el újra Forgács Péter ezeket a leveleket – nekünk címezve, az életet dicsérve.

5 Ibidem

FORGÁCS PÉTER
Letters to Afar: Kolbuszowa (részlet)
Az YIVO Institute for Jewish Research, New York jóvoltából

